

HET WOORD VAN DE WEEK

9 maart 1958

VERSCHIJNT WEKELIJKS

11e jaargang nr. 10

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Zoëven verschenen de 2e druk van:

„ECHT EN ONECHT IN GELOOF EN ONGELOOF”

van Prof. Dr. T. T. ten Have

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Ver-
bond, Oudegracht 152, Utrecht, tegen f 0,75 per exemplaar.
Giro, nr. 304960.

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. j., buitenland f 4,60 p. j., losse nummers f 0,25.

9.4

Ik ben nu eenmaal zo!

„Ik ben nu eenmaal zo!” of: „Zo ben ik nu eenmaal!” Hoe vaak hoort men dit zeggen, wanneer iemand zich voor een daad wil rechtvaardigen of verontschuldigen. Dit zeg je berust op de veronderstelling, dat de mens volkomen afhankelijk is van wat hij van moeder natuur aan mogelijkheden heeft meegekregen. Ieder heeft zijn eigen aard en wat hij doet is eenvoudig het gevolg van wat die aard hem voorschrijft. De één is driftig, de ander kalm; de één lichtbewogen, de ander onverschillig. Jan neemt het van huis uit niet zo nauw met de waarheid; Piet daarentegen is bijna ziekelijk nauwgezet van geweten. En zo kan men maar voortgaan. De verschillen tussen de mensen liggen niet alleen op het terrein van het gemoed; ook de verstandelijke begaafdheid is lang niet bij iedereen hetzelfde. Er zijn knapperts op school en er zijn stumperds in het leren. Sommigen halen hun diploma zonder er moeite voor te doen; anderen blokken zich blauw en bereiken niets. En dan het verschil in lichaamsgesteldheid! Krachtpatsers en minne mannetjes; kernegezonden en lijders aan het een of ander gebrek; handige bliksems en slemielen, die de handen scheef staan.

En hierom mag men van de één niet verwachten wat de ander presteert; men is nu eenmaal wat men is. Evenmin als een koe kan vliegen en een spreeuw melk kan geven kan Jan wat Piet kan, noch Piet wat Jan kan. Dit is aan de éne kant wel verdrietig, maar aan de andere kant toch óók wel gemakkelijk. Immers levert deze gebondenheid aan eigen lichaam en geest een prettig excuus. Met „Zo ben ik nu eenmaal!” maakt men zich bij voorbaat af van elke plicht om door inspanning zijn natuurlijke grenzen te overschrijden.

Hierbij wordt men geholpen door hetgeen de hedendaagse psychologen en karakterologen bij hun studie over de menselijke vermogens hebben ontdekt. Een duidelijk voorbeeld hiervan leveren de zogenaamde „progressieve” opvattingen bij het onderwijs en in de criminologie. Om met deze laatste te beginnen. Het oordeel, dat de misdadiger strafschuldig is, wijkt hoe langer hoe meer terug voor de overtuiging, dat hij zijn overtreding heeft begaan, uitsluitend omdat hij niet anders kon.

Aanleg en omstandigheden dreven hem vrijwel werktuigelijk tot zijn voor de maatschappij en voor zijn slachtoffer schadelijke handeling. Onlangs heeft een officier van justitie zich erover beklaagd, dat de psychiater vrijwel de taak van de rechter heeft overgenomen. De beschuldigde, die de aan hem gewijde reclasserings- en psychiatrische rapporten hoort voorlezen, zal, tevreden glimlachend, deze uitspraken beamen met te zeggen: „Ja, ik ben nu eenmaal zo!” Wat kan hij er aan doen, dat hij onevenwichtig of lichtgeraakt, ziekelijk jaloers, drankzuchtig of sadistisch is aangelegd? Is het zijn schuld, dat de natuur hem behept heeft met moorddadige neigingen, dat hij als kleptomane of als pyromane is geboren? Hij is nu eenmaal zoals hij is, en moest dus wel een moordenaar, een dief of een brandstichter worden! De psychologie en de karakterologie hebben ook het moderne onderwijs op dergelijke manier beïnvloed.

Men gaat ook hierbij van het standpunt uit, dat iedere leerling slechts over zijn eigen begrensde vermogens beschikt en dat men met zijn natuurlijke gaven en tekortkomingen rekening moet houden. Er zijn kinderen, die door luisteren leren en anderen die het van lezen moeten hebben. Bij de eersten is het oor beter ontwikkeld, bij de laatsten het oog. Een derde groep leert het beste door het doen, het nadoen met beweging en handeling.

Sommige leerlingen nemen de lessen vlot op; zij vliegen door de leerstof heen, terwijl anderen driemaal zoveel tijd nodig hebben. Ook dit verschil in tempo kenmerkt ieder individu afzonderlijk.

Mag men nu al deze verschillende schapen onder één kam scheren? Nee, men deelt zijn leerlingen in groepen in naar gelang van ieders grenzen en mogelijkheden. Nu ontkennen wij niet, dat er in de twee door ons genoemde voorbeelden, de „progressieve” opvattingen ten opzichte van misdadigers en scholieren, iets goeds zit. De voordelen, die een juiste kennis van de menselijke natuur in haar verscheidenheid oplevert, liggen voor de hand. Stellig heeft het zijn waarde, met deze verscheidenheid rekening te houden. Wat ons alleen bedenkelijk toeschijnt, is dat men bij de toepassing van zijn systeem wel eens te ver gaat en daarbij de schijn wekt, als zouden constitutie en aanleg een constant, onveranderlijk gegeven vormen. Het gevaar hiervan is, dat de betrokkenen uit de op hen toegepaste methode ten onrechte de gevolgtrekking zouden maken, dat zij zich bij hun natuurlijke toestand maar moeten neerleggen en dat zij dus hun tekortkomingen mogen rechtvaardigen of verontschuldigen met triomfantelijk uit te roepen: „Zie je wel: zo ben ik nu eenmaal en daar kan de koning niets aan doen!”

Er zouden voorbeelden genoeg zijn te noemen, dat men zich wèl kan veranderen; dat men zijn tekortkomingen op een bepaald gebied kan aanvullen; dat men zijn zwakke krachten door gewinning en oefening kan versterken; dat men zijn verkeerde houding kan verbeteren en dat men zijn lichamelijke achterstand, zijn zedelijke gebreken en zijn storingen in het gevoelsleven kan genezen.

Het klassieke voorbeeld hiervoor levert de bekende Griekse staatsman Demosthenes, die in de vierde eeuw van onze jaartelling te Athene leider was van de volksbeweging tegen koning Filippus van Macedonië. Deze Demosthenes werd in zijn jeugd gekweld door een ernstig spraakgebrek. Maar inplaats van zich hierbij neer te leggen met de dooddoener: „Ik ben nu eenmaal een stotteraar!” ging hij zich dagelijks oefenen juist op het gebied, waarin zijn natuur tekort schoot. Met ijeren volharding spande hij zich in om de natuur de baas te worden en het lukte hem zo goed, dat hij de grootste redenaar van zijn tijd is geworden. Een nog sterker voorbeeld van wat verzet tegen de eigen natuurlijke aanleg vermag, levert een vrouw uit onze moderne tijd, de bij U allen bekende Helen Keller. Dit Amerikaanse meisje was door moeder natuur al bijzonder schriel begiftigd. Zij werd blind en doofstom tegelijk geboren. Dit kon voor zo iemand een grondige verontschuldiging zijn geworden voor achterlijkheid op maatschappelijk en geestelijk gebied. Zodra Helen Keller als jonge vrouw tot het besef kwam van haar natuurlijke tekortkomingen, had zij kunnen verzuchten: „Ik kan niet zien; ik kan niet horen; ik kan niet spreken. Ik ben nu eenmaal zo, en zo zal ik blijven. Het is al zoals het is; wat zal een mens hieraan doen?!”

Maar deze jonge Amerikaanse aanvaardde dit excuus niet. Met behulp van geduldige en ijverige leermeesters leerde zij wat er te leren viel; zij oefende zich in de beheersing van haar achtergebleven zintuigen en bracht het zover, dat zij academische graden behaalde en boeken ging schrijven. Door inspanning overwon zij de natuur. En zo kunnen wij allen beproeven, door inspanning uit te stijgen boven de lichamelijke, psychische, karakterologische en maatschappelijke groep, waartoe wij van nature behoren.

Wie bij het leren beter met zijn oor dan met zijn oog opneemt, zal, wanneer hij zich eenzijdig toelegt op het gebruik van dat bevoorrechte zintuig, terwijl hij het minder ontvankelijke zintuig verwaarloost, steeds meer moeite krijgen met lezen. De goede luisteraar moet zich oefenen in lezen en de goede lezer moet zich oefenen in luisteren. De man met het vlugge tempo moet zich gewennen kalm aan te doen, en de langzame van nature moet zich toeleggen op snelheid. Wie log is van lijf en plomp in zijn bewegingen, dient zich niet te vergenoegen met te zeggen: „Zo ben ik nu eenmaal”, maar hij moet zich uit zijn natuurlijke stijfheid loswerken door zich te oefenen in vlotheid. De slordige spreker kan door oplettendheid en oefening zijn taal leren beheersen. Wie verlegen is, doet verkeerd door zich uit gezelschap terug te trekken; hij moet juist gezelschap zoeken om zijn verlegenheid te overwinnen.

Een dergelijke moeilijke, vaak pijnlijke, maar noodzakelijke zelfopvoeding en zelfoverwinning belemmert men, zodra men ouderen en kinderen al te stelselmatig indeelt in groepen, waarin gelijksoortigen alleen met gelijksoortigen krijgen te maken. De grote mensenmaatschappij in al haar verscheidenheid is niet in hokjes verdeeld, maar zij berust op het samengaan en samenwerken van verschillende gaarden. Voor de gemeenschap is de naar alle kanten ontwikkelde, alzijdig gerichte complete mens het ideaal. De harmonische mens, in wie de verschillende levensfuncties in onderling evenwicht verkeren.

Dit is zo in kleine kring; dit is zo in het grote wereldverband. De hedendaagse staatkundigen hebben dit begrepen. Zij streven er naar, de onontwikkelde volken te ontwikkelen en de achtergebleven gebieden op te heffen tot het peil van de verst gevorderden. Zij konden óók zeggen: „Die onontwikkelde gebieden zijn nu

eenmaal zo; laat ze zo blijven. Laat die achtergebleven gebieden maar achterlijk; zo zijn ze nu eenmaal!" Maar zo spreken ze niet. Ze weten te goed, dat de mensheid een eenheid vormt, en dat alles wat in dat grote verband achter blijft, het geheel schaadt. Daarom moeten de achtergeblevenen hun achterstand inhalen. Zoals voor de mensheid geldt dit voor de enkele mens. In het geheel van ons samengestelde wezen hebben wij ieder voor zich óók achtergebleven gebieden. Moeten wij die braak laten liggen, zeggende „Zo zijn wij nu eenmaal!"? Nee, juist die achtergebleven gebieden moeten wij tot ontwikkeling brengen om een complete, harmonische mens te worden. Maar dat zal inspanning kosten. Vraag niet, wat voor inspanning het aan Demosthenes en aan Helen Keller gekost heeft! Helaas maakt onze tijd inspanning moeilijker dan voor Demosthenes en Helen Keller. Onlangs heeft de Franse schrijver Georges Duhamel er nog op gewezen, hoezeer het moderne leven de inspanning bemoeilijkt en de luiheid bevordert. Wij laten ons in onze auto voortbewegen inplaats van onszelf voort te bewegen en onze benen worden hierdoor slap en onze buik wordt te dik. Wij laten de radio voor ons spelen in plaats van zelf muziek te beoefenen op een of ander instrument.

Wij laten, op onze stoel gezeten, ons door de televisie amuseren inplaats van zelf het een of andere amusement te bedenken. In de kunst schijnt de beheersing van de techniek overbodig geworden, nu men met wat welgemikte verflodders reeds schilder kan zijn.

Al mogen wij in dezen niet generaliseren en al wordt menigeen onzer juist door de radio tot musiceren geïnspireerd — te ontkennen valt niet dat dergelijke geriefelijke apparaten de neiging tot passiviteit kunnen aanwakkeren.

Men heeft wel de vraag gesteld, of ook de sociale verzekerdheid in de moderne maatschappij de inspanning niet in de weg staat. Ook als men de voordelen van de tegenwoordige maatschappijvorm boven de onzekerheid uit een vorige periode ten volle erkent en de noodzakelijkheid van al de thans geldende zekerheidsmaatregelen bepleit, kan men het gevaar onder het oog zien, dat dit systeem oplevert voor zwakke en trage naturen, die de prikkel tot inspanning niet kunnen ontberen. Iemand, die geen concurrentie hoeft te vrezen; die weet dat hij niet uit zijn betrekking mag worden ontslagen noch uit zijn woning mag worden gezet; — iemand wiens loon in evenredige tred met het prijspeil gewaarborgd is; die zich niet bezorgd behoeft te maken over de geldelijke nadelen van ziekte of ongeval en die recht heeft op pensioen op zijn oude dag, — zo iemand komt, wanneer zijn karakter zich hiertoe leent, licht in de verleiding zich van inspanning te onthouden, omdat zijn bestaan veilig is, onafhankelijk of hij zijn best doet of niet.

Heel de tegenwoordige leefwijze verleidt tot onwillekeurig en onbewust verzet tegen de inspanning. En ook dit verzet moeten wij overwinnen om te kunnen komen tot ontwikkeling van de achtergebleven gebieden in ons persoonlijk bestaan, en tot overschrijding van onze natuurlijke grenzen.

H. G. Cannegieter

Lezingen voor de radio

16 maart	(VARA)	9.45 uur:	W. C. Koppenberg
„Levensvreugde"
23 maart	(VARA)	9.45 uur:	Prof. Dr. L. G. van der Wal
Eenvoudige recepten
14 april	(AVRO)	15.15 uur:	Dr. L. van Gelder
De opvoeding in de school
12 mei	(AVRO)	15.15 uur:	Dr. L. van Gelder
De opvoeding in de jeugdbeweging

De tekst van deze lezingen is verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond, Oude Gracht 152, Utrecht door storting of overschrijving op giro nr. 30.49.60 of door insluiting van f 0,25 aan geldige postzegels.